

Tartalomjegyzék

Bevezető.....	2
1. Elméleti háttér.....	3
1.1. Kulturális turizmus.....	3
1.2. Tematikus utak.....	4
Típusok:	5
Miért hozunk létre tematikus utat?.....	7
Tematikus utak létrehozása:.....	8
A tematikus utakkal kapcsolatos legfőbb problémák:	9
1.3. Az európai kulturális turizmusra ható intézmények és főbb programjaik	10
1.3.1. Európai Utazási Bizottság (ECT).....	10
1.3.2. UNESCO.....	11
1.3.3. ICOMOS	11
1.3.4. Ciste Asociacion.....	11
1.2.5. Európa Tanács.....	12
Az Európa Tanács Kulturális Útvonalainak Programja:	13
2. Tematikus utak Romániában.....	18
2.1. Megfigyelések.....	18
2.2. Kutatási módszerek.....	19
2.3. Eredmények	19
A Keleti Transz-Balkán kulturális folyosó:	20
Nyugati Transz-Balkán kulturális folyosó:	21
Dunai kulturális folyosó:.....	21
Tengeri kulturális folyosó:	22
Borvízút:	23
Az Arany Útja:.....	23
A Mészki Útja:	23
A Máramarosi Örökség útja:.....	24
A fenyő útja:	24
A Túr-folyó útja:	25
A Só útja:	25
Bor Út:	25
Közép- Pán-Európai Út:.....	26
2.4. Az eredmények megbeszélése	27
3. Összefoglalás	30
Irodalom.....	32
Függelék	33

Bevezető

A kultúra lebontja a falakat tér és idő között. Mindezt úgy, hogy egy időbeli utazáshoz hasonlóan megismertet más korok embereinek művészetével, gondolkodás módjával, életstílusával, ugyanakkor a velünk egy korban élő nemzetekkel és közösségekkel is. A kulturális turizmus a különböző kultúrák kóstolgatásának egy formája. Jelentősége abban rejlik, hogy a kóstolgatás során az eddig idegen kultúrák ismerőssé válnak és az előítéletek helyét átveszik a valós élmények. Az pedig elsősorban a turisztikai és kulturális szektor felelőssége, hogy valós élményekkel távozzon a turista, nem pedig csak egy kommercializált műkultúrát adjanak el neki.

Ez a folyamat, illetve ennek eredményei indokolják a kulturális turizmusnak szánt szerepet a közös európai kulturális identitás építésében. Napjaink egységesedő Európájában ez egyre nagyobb jelentőséget kap, hisz az Európai Közösség az idő múlásával túllépett a csupán gazdasági együttműködés keretein. Egy szellemben is egységes Európa létrehozása a cél, melynek tagjai megőrzik egyedi kultúrájukat, tisztelik és elfogadják mások kultúráját, és e csodálatos változatossággal képesek a más kontinensről jövő látogató szemében mégis egy európai egységnek tűnni.

Az Európa Tanács "Európai Kulturális Utak" programja mindezen törekvések szellemében jött létre. A program segítségével Európán átívelő kulturális tematikus utakat hoztak létre, melynek fő célja az európai kulturális identitástudat elmélyítése az embereken.

Romániában ez egy kevésbé ismert, viszont aktuális téma. Gazdaságilag ugyan csatlakoztunk az Európai Közösséghez, de szellemileg is szeretnénk. Azért választottam ezt a témát, mert nem csak érdekes, hanem kihívó is számomra a romániai tematikus utak felfedezése, valamint értékelése és elemzése. A dolgozatom célja az Európa Tanács "Európai Kulturális Utak" programjának általános bemutatása, a romániai egyéb tematikus utak rövid ismertetése, ezek kvalitatív elemzése, valamint választ adni arra a kérdésre, hogy jelenleg hogyan működnek Romániában a tematikus utak.

1. Elméleti háttér

1.1. Kulturális turizmus

A kultúra a turizmus termékkínálatának elengedhetetlen részét képezi, továbbá a turizmus és a kultúra viszonyában az egymásra hatás egyre nyilvánvalóbb. Ez a hatás adott esetben természetesen lehet pozitív és negatív is. Egy azonban tény, kultúra nélkül nincs turizmus.

Mit jelent a kultúra? Az UNESCO definíciója szerint, melyet 1982-ben a Mexikói Nyilatkozatban írtak le: „A kultúrát legtágabb értelemben ma úgy foghatjuk fel, mint egy társadalom, vagy egy társadalmi csoport szellemi és anyagi, értelmi és érzelmi megkülönböztető jegyeinek összességét.”

A kulturális turizmus tehát dr. Horváth Attila definíciója szerint a következő: „a kulturális turizmus a turizmusnak azon ágazata, amelyben a turista számára a legfőbb indítékot a kulturális motiváció jelenti” (HORVÁTH, 1999:32).

A kulturális utazás a turizmus legrégebbi formája, fejlődése végigvezethető az Ókortól kezdve az újkori Grand Tour-on keresztül a 21. századig. A kulturális attrakciók kínálata a társadalom és a gazdaság fejlődésével együttesen bővül(t). A fizetett szabadság és az életszínvonal növekedésével az embereknek magasabb lett a szabadidős tevékenységekre, utazásokra fordítható diszkrecionális jövedelme. A kulturális utazásokra az emberek képzettségi szintjének növekedése is serkentőleg hatott. Az utazások hozzájárultak a különböző kultúrák megismeréséhez, új ismeretek elsajátításához és a kulturális tevékenységek gyakorlásához. Ezen ismeretek a hétköznapi életmódját, esztétikai és művészeti érzéküket fejlesztik. (URRY, 1990)

FORMÁDI és MAYER(2004) szerint a kulturális turizmus a „megismerés-orientált terméktípusok” közé tartozik. Kulturális utazások többféle célból történhetnek: történelmi város megismerése, kulturális fesztivál megtekintése, művészet tanulmányozása vagy kulturális örökség felkeresése. E szerint a kulturális turizmus egy termékcsoportnak fogható fel, melyen belül az alábbi terméktípusok léteznek: városlátogatás, körutazás, örökségturizmus és vallási turizmus.

Ezekon kívül a **kulturális útvonalak** egy egyedi termékét jelentik a kulturális turizmusnak. A kulturális útvonal fogalma az elmúlt évtizedben terjedt el a turisztikával foglalkozók körében. Nincs egységes értelmezése annak, hogy mi tartozik ebbe a tárgykörbe. A kulturális úthoz kapcsolódóan alkalmanként használják az örökség út, a történelmi út és a tematikus út kifejezéseket is. A kulturális útvonalnak három fő összetevője van: 1. a kulturális örökség, 2. az útvonal, amely meghatározza a földrajzi dimenziókat, 3. a téma, amely köré az út szerveződik. (ORBÁN, 2006).

A kulturális utak jól mutatják, hogy a kultúra és a turizmus könnyen összekapcsolható egymással, jellemzően az **örökségturizmussal**, amely nem mindig épített értéket jelent, hanem földrajzi értelemben összefüggő természeti értékeket bemutató útvonalat is.

FORMÁDI és MAYER(2004:98) szerint „örökségnek tekinthető minden olyan érték, mely nem vagy nem tökéletesen reprodukálható, a maga nemében jelentős, egyedi természeti vagy kulturális érték. Az örökségturizmus ezen értékek tisztelésén alapuló és azok korhű bemutatását, megismerését célzó turisztikai forma”.

Egy-egy kulturális örökséghez jól kapcsolható az azonos témán alapuló események sora, pl. várjátékok, lakomák, vagy történelmi borvidék borútjai. A lehetőségek tárháza számtalan, ez benne az egyik legvonzóbb elem.

1.2.Tematikus utak

A tematikus utak, melyek az elmúlt évtizedben egyre népszerűbbé váltak, a kulturális turizmus egy termékét jelentik. „Egy jól kiválasztott téma önmagában is képes a potenciális látogatók figyelmének felkeltésére: tárgyiasult formában, azaz megfelelő interpretációs eszközökkel bemutatva és a látogatók igényeit kielégítő szolgáltatásokkal kiegészítve pedig jelentős regionális, nemzeti vagy akár nemzetközi vonzerővé is válhat.” Ennek megfelelően a tematikus utakon kívül léteznek egyéb tematikus attrakciók is, ilyenek például a tematikus parkok és a meghatározott témán alapuló események. (PUCZKÓ ÉS RÁTZ, 2000:1)

1994-ben David Silbergh a következő képen definiálta a tematikus utakat: „A tematikus utak integrált, környezetileg érzékeny, fenntartható és releváns interpretációi egy adott témának, melyet szolgáltatások megfelelő fejlesztésével, illetve marketing tevékenység segítségével kínálnak a látogatói és a helyi igények, valamint a környezeti szempontok figyelembevételével, gazdasági, társadalmi, és kulturális szempontból kedvező hatások mellett.”

Puczkó László egy más szemszögből határozta meg 2000-ben a tematikus utakat: „A tematikus utak különböző közlekedési formák igénybevételével megközelíthető természeti és mesterséges attrakciókat fűznek fel egy adott téma köré. Az útvonalak a fenntarthatóság elveinek figyelembevételével mellett egyszerre kínálnak ismeretszerzési és szórakozási, kikapcsolódási lehetőséget.”

Érdekes, hogy az angol nyelvben több elnevezés is használatos, például a „trail”, „pathway”, „road”, vagy „route”. Ezek közül az első kettőt természeti attrakciókat bemutató útvonal esetén használják (az AEÁ-ban főleg). A másik két elnevezés az örökség témák megnevezésére szolgál. A magyar elnevezések közül az út és útvonal mellett az ösvény elnevezés is használatos (pl. tanösvény, mint speciális, helyi tematikus út).

A sok jól működő tematikus út szerte a világban bizonyítja e termékfajta hatékonyságát, hisz számos olyan tulajdonsággal rendelkeznek, amelyek a turizmus fejlesztésében fontos szerepet töltenek be. PUCZKÓ és RÁTZ (2000) szerint ezek a következők:

- viszonylag kis befektetéssel kialakíthatóak,
- képesek a turisztikai kereslet időbeni és különösen térbeni diverzifikálására,
- hozzájárulhatnak eddig kihasználatlan erőforrások turisztikai hasznosításához, illetve
- új keresleti réteget nyerhetnek meg a turizmus adott típusa - például a kulturális turizmus, az örökségturizmus vagy a borturizmus - számára.

Típusok:

Földrajzi szempontból a tematikus útvonalak lehetnek:

- helyi/települési utak (például a "Literary Dublin" útvonal vagy a katmandui Kumara Fesztivál út);
- regionálisak (például a magyar Villány-Siklói borút vagy a romániai Arany Útja);
- országosak (például a magyar Kék Túra vagy a német "Az Alpoktól a Balti-tengerig" út);
- nemzetközi (például a Selyem Út vagy a Hanza-városok útja).

Tematika szerint lehetnek:

- a természeti attrakciókat bemutató útvonalak (vulkántúrák, hegyi trekking, stb.);
- művészeti tematika köré szerveződő utak (pl. Mozart út, festők, zeneszerzők életét bemutató, végigkövető utak);
- zarándokutak, örökség- és történelmi utak (várak, csatamezők, stb.);
- festői utak (látványos térségen áthaladó közutak megálló, fényképező pontokkal);
- speciális érdeklődést megcélzó utak (pl. gasztronómia vagy pipázás, vagy filmforgatás helyszínek, kocsmatúra útvonalak).

A felhasznált közlekedési eszközök alapján lehetnek:

- a gyalogosan is bejárható utak (például a Mészkö Útja Erdélyben);
- a tömegközlekedés segítségével végigjárható utak (főként a nagyvárosokra jellemzőek);
- autóval vagy motorkerékpárral bejárható útvonalak (különösen Észak-Amerikában népszerűek);
- a kerékpárral bejárható utak (például a finnországi Királyok Útja, a Só Útja Erdélyben);
- a tematikusan szervezett lovas túrák (például Izlandon hóforrás- vagy vulkánúton lehet végiglovagolni);
- a tengeri élővilágot bemutató, a tenger fenekére kihelyezett megállási pontokat üvegfenékű hajóval, illetve búvárfelszereléssel végigjárható utak.

A földrajzilag létező valós utak szerint lehetnek:

- földrajzi értelemben valóságos utak mentén kialakított tematikus utak (például a Selyem Út, az egész Európát behálózó Szent Jakab Útja, vagy a Route 66, amely az Egyesült Államokat szeli át Chicagótól Los Angelesig);
- nincsen eredetileg létező, földrajzilag meghatározható útvonal, hanem az út mint turisztikai termék a kiválasztott témához kapcsolódó, azt megfelelően illusztráló attrakciók mesterséges összekapcsolásával jön létre (például a Zsidó Örökség Útvonala).

Miért hozunk létre tematikus utat?

A tematikus utak fő célja felkelteni a figyelmet egy bizonyos téma és az a köré fűződő attrakciók iránt. Olyan desztinációk számára előnyös, melyek önmagukban kevésbé, vagy egyáltalán nem vonzanának látogatókat. Ugyanakkor célja az együttműködés javítása, hogy több turisztikai desztináció együtt vonzzon turistákat, hiszen külön-külön erre esélytelenek lennének, illetve, hogy szinergia lépjen fel, ezáltal növekedjen a hatékonyság.

A tematikus út növeli az adott terület átláthatóságát, főleg az új látogatók számára, akiknek így áttekinthetővé válnak a bizonyos témák köré szerveződő attrakciók és saját érdeklődésüknek megfelelően fedezhetik fel azokat.

Az útvonalak létrehozása hozzájárul az észlelt távolság csökkentéséhez, hisz az útvonalon szereplő attrakciók felkerülnek a turisztikai térképre, így a korábban „távolinak” tekintett helyek közelebb kerülhetnek egymáshoz.

A korábban már létező attrakciók új terméké szervezése és a megszokottól eltérő módon való bemutatása növeli azok vonzerejét és segítségével új célcsoportokat lehet megcélózni. Ugyanakkor egy út kialakítása során új attrakciókat is lehet létesíteni, például a téma hatásosabbá tétele érdekében. Ilyen funkciót töltenek be a látogatóközpontok.

Egy tematikus út nagyon jó lehetőség a bizonyos területek, régiók vagy országok együttműködésére. A közös munka megkönnyíti az út hatékony működtetését és fejlesztését.

Az utak kialakítása esetenként lehetővé teszi az új piacok elérését. Ilyen turisztikai piac lehet például a rokonlátogatók piaca, az úgynevezett VFR¹ turizmus piaca, akik a téma miatt felfigyelnek a látnivalókra is.

A tematikus utak másik fontos célja az erőforrás védelem, mely könnyen megvalósítható az út kialakítása által, anélkül, hogy izolálnánk a látnivalót a turistától.

Végül azért is érdemes tematikus utat létrehozni, mert általában - marketing és menedzsment szempontból - költségtakarékos eszköznek számítanak, mivel az ún. közreműködő nélküli, önvezetéses látogatómenedzsment technikák közé tartoznak, ezért lehetőség van pénzforrások megtakarítására. Az önvezetés miatt nincs szükség külön állandó személyzet fenntartására, az út elemeit alkotó attrakciók munkatársai rendszerint ellátják az esetleges feladatokat. (RÁTZ és PUCZKÓ, 2000)

---

¹ Visiting Friend and Relatives

Tematikus utak létrehozása:

RÁTZ és PUCZKÓ(2000) szerint egy kulturális út témájának kiválasztásánál számos szempontot kell figyelembe venni ahhoz, hogy a projekt turisztikailag is sikeres legyen és az érintett közösségek kulturális identitását is erősítse. A legfontosabb, hogy „a téma könnyen azonosítható, viszonylag széles körűen ismert és egyértelmű legyen, ne korlátozza azonban túlságosan az úthoz kapcsolódó lehetséges attrakciók körét, mivel az egyúttal az út vonzerejét is csökkentheti”.

Egy tematikus kulturális út csak akkor létezik, ha a látogatók nem csak az utat alkotó egyes attrakciókat ismerik, hanem tudatában vannak az út létének és észlelik, hogy ezáltal magasabb színvonalú élményhez jutnak. A tudatosítási folyamatnak egy fontos eleme a jól megtervezett logó és ennek állandó alkalmazása. Továbbá nagy hangsúlyt kell fektetni az információs tevékenységre, amelynek a legfontosabb elemei a következők:

- Megfelelően alkalmazott *útjelző táblák*, amelyeket főleg az út kezdő- és végpontján, a bonyolult elágazások esetén, illetve az úthoz tartozó összes attrakció és szolgáltató bejáratánál kell elhelyezni. Figyelemfelkeltő szerepük is van, azok számára akik más úgyben épp arra járnak. Ezek egyértelműek és jól láthatóak kell legyenek, figyelembe véve a különböző közlekedési eszközök sajátosságait, melyekkel végigjárható az út.
- *Információs táblák*, melyeknek funkciója útbaigazítani és tájékoztatni a látogatókat az út értékeiről, attrakcióiról és a kínált turisztikai és kulturális szolgáltatásokról.
- *Nyomtatott információs anyagok*, amelyek részletes térképeket, útvonalterveket tartalmaznak, bemutatják az út témáját, történetét, értékeit, attrakcióit, szolgáltatásait, eseményeit, valamint egyéb hasznos információkat adnak át. A fő, hogy ezek elérhetőek legyenek mindenki számára.
- *Online információ*, amely kiegészíti a nyomtatott információkat és tartalmaz attrakció- és szolgáltatáskeresést lehetővé tevő programot, naprakész időjárási- és közlekedési információkat, on-line foglalási lehetőséget, on-line vásárlási lehetőséget (ha releváns az út témájához), illetve on-line kommunikációs lehetőséget biztosító fórumot.

Egy kulturális tematikus út esetében fontos szerepet töltenek be a *kulturális események*, például fesztiválok, játékok, vásárok, különböző előadások és programok, amelyek erősítik az út közös kulturális imázsát és időszakosan jelentős számú látogatót vonzhatnak. Ideális esetben több kulturális eseményt rendeznek egy évben, melyek közül egyesek ismétlődő, mások pedig új programok, ennek következtében fontos az

eseménynaptár kialakítása, mely jelentős szerepet játszik a kulturális út keresletének szabályozásában.

A tematikus utakkal kapcsolatos legfőbb problémák:

Négy alapprobléma említhető a tematikus utakkal kapcsolatban.

Problémát jelenthet a pénzügyi megalapozás. Általában köz- és állami szférából származnak a tematikus utakat létrehozó források, a magánszféra hozzájárulása rendszerint csekély, nem meghatározó. A működési költségeket nehéz a közszférából megszerezni, a magánérdekeltség kimutatása pedig problematikus. Ebből fakadóan sok tematikus út gyorsan megszűnik. A tapasztalat azt mutatja, hogy az utak kialakításához szükséges forrásokat könnyebben meg lehet szerezni, mint ahogy meg lehet teremteni a folyamatos működtetés pénzügyi feltételeit. A megoldást tagdíj, közös költségtérítéses szolgáltatás működtetése, folyamatos pályázati aktivitás, főként pedig a közszféra (önkormányzatok) bevonása jelentheti. Tehát meg kell oldani a folyamatos finanszírozást.

Gondot jelenthet a menedzsment biztosítása is, mely alapvető fontosságú a hosszú távú működés szempontjából. Gyakran előfordul, hogy egy út létrehozását néhány, vagy akár csak egy személy kezdeményezi, akiknek ilyenkor kulcsszerepük van, viszont az út hosszú távú fennmaradását egy kisméretű koordinációs csapat teszi lehetővé. Fontos, hogy megfelelő képességekkel és kompetenciákkal rendelkezzenek e csapat tagjai. A csapat együttműködhet önkéntesekkel is, akik nem jövedelemszerzési célból, hanem elhivatottságból, személyes indíttatásból vesznek részt ebben a munkában (például idegenvezetőként, rendezőként vagy pályázatíróként).

Foglalkozni kell a fenntartható fejlődés szempontjaival is. Az optimálist meghaladó látogatószám és a nem megfelelő bejárhatóság az attrakciók hosszabb távú megmaradását veszélyezteti. Rossz esetben megszűnik az attrakció, a tematikus út vonzereje.

Bizonyos esetekben előfordulhat, hogy a jól kiválasztott, turisztikailag nagyon attraktív téma túlzottan dominánssá válik és „elnyomja” az úthoz kapcsolódó kiegészítő attrakciókat. Ebben az esetben a megoldást az információs pontok és interpretációs központok számának növelése mellett új tematikus utak létrehozása jelenti.

A fenti problémák mellett még gondot jelenthet az út hatékonysága, az attrakciósűrűség, a környezeti károk és az út viszonya az attrakciókhoz, vagy az attrakciók egy részéhez.

1.3. Az európai kulturális turizmusra ható intézmények és főbb programjaik

A kulturális utak kialakítása nagyon gyakran nemzetközi együttműködést igényel, hisz a közös történelmi-kulturális örökség sok esetben több országban is relevánssá tesz egy adott témát. Európában, az Európai Unió tagállamai körében, egyre fontosabbá vált az európai identitás erősítése, melynek hatékony eszközei lehetnek a közös európai örökséget, az egyes országok történelmének közös pontjait reprezentáló kulturális utak. (RÁTZ és PUCZKÓ, 2000)

„A turizmus nemzetközi szervezeteinek jelentései és a témával foglalkozó szakértők véleménye szerint napjainkban egyre inkább érezhető a kulturális élmények iránti kereslet fokozódása. A tengerpartok varázsa számos tényező összetett hatásának köszönhetően kopik, így a kultúra jelentheti az utazással együtt járó szabadidős igények kielégítésének egyik alternatíváját, amelynek palettáján fontos szerepet játszanak az ún. tematikus jellegű attrakciók, különösen a kulturális értékekre alapozott tematikus utak” (MICHALKÓ, 2004).

Ugyanakkor gyenge eltolódás mutatkozik motivációs szinten a specifikus kulturális igényektől az általános kulturális igények felé, mely arra utal, hogy szükség van a kulturális, kikapcsolódási és szórakozási termékek összekapcsolásához. (EUROPEAN TRAVEL COMMISSION, 2006)

Ha a kulturális utakat nemzetközi együttműködéssel, színvonalasan alakítják ki, akkor valóban képesek egyszerre tanítani és szórakoztatni, tehát valóban képesek hozzájárulni az európai kulturális identitás erősödéséhez.

Nem meglepő, hogy több nemzeti és nemzetközi kezdeményezés is született a tematikus utak fejlesztésére. A továbbiakban a fontosabb nemzetközi intézményeket szeretnénk röviden bemutatni.

1.3.1. Európai Utazási Bizottság (ECT)

Az Európai Utazási Bizottság feladata, hogy Európát, mint turisztikai célpontot világszerte ismertté tegye. A szervezet már régen felismerte, hogy a tengeren túli látogatók számára Európa kultúrája jelenti a legfontosabb motivációt az európai utazásra. Az ETC a kultúrát nem csak szükséges töltelékanyagként tekinti az európai turisztikai termékekben, hanem vallja, hogy a kultúra azoknak a nélkülözhetetlen különbözőségeknek

a forrása, amelyek Európát a világ más részeiből érkezők számára különlegessé, egzotikussá teszik.

1.3.2. UNESCO

Az UNESCO (The United Nations Educational Scientific and Cultural Organization) az Egyesült Nemzetek kormányközi képviselőtestülete, mely fontos szerepet játszik a kulturális fejlesztésekben. Egyik legfontosabb mozgalma a kulturális örökség védelméhez kapcsolódik, melyet a Világörökségről szóló egyezmény aláírásával kezdtek 1974-ben. Az UNESCO által kinevezett Világörökség Bizottság határozza meg, mely műemlékek, látnivalók, vagy éppen települések vagy városok felelnek meg a Világörökség listára való felvételnek. 1988-ban 288, 1994-ben 441, 2008-ban pedig már 800 látnivaló tartozik a Világörökséghez. Annak ellenére, hogy ez az egész világot átfogó kezdeményezés, még mindig az európai látnivalók dominálnak a listán. Az UNESCO eseti jelleggel együttműködik az Európa Tanács „Európai Kulturális Utak” programjával, így például a Selyem Út szervezéséhez is hozzájárult.

1.3.3. ICOMOS

Az ICOMOS (International Council of Monuments and Sites) egy olyan nemzetközi civil szervezet, mely a világ történelmi műemlékeinek és helyeinek a fenntartásával foglalkozik. Világszerte több, mint 7500 szakértő tagja van. A szervezet célja a világ kulturális örökségének a fenntartása és védelmezése. Szoros partneri kapcsolatban áll az UNESCO-val, hisz nagyon fontos szerepet játszik a Világörökség listán szereplő műemlékek védelmében.

1.3.4. Ciste Associacion

A *Ciste* egy regionális jellegű európai projekt, amelynek célja az európai kultúra gazdagítása, a programban részt vevő régiók közötti kulturális együttműködés erősítése és az európai kulturális turizmus fejlesztése új turisztikai kínálat - *európai turisztikai és kulturális utak* - kialakítása által.

A kulturális utak hálózatának működése révén többen képesek mélyebben megismerni és megérteni az európai kultúra közös értékeit, illetve az egyes nemzetek saját, különleges örökségét, azaz mindazt, ami összeköti, s ami egyedivé teszi az európai országokat. Annak érdekében, hogy valóban minél szélesebb körök számára befogadhatóak legyenek ezek a kulturális értékek, az együttműködésnek az is célja, hogy a projektben részt vevő turisztikai attrakciók és egyéb szereplők az örökség-értékeket mai megvilágításban legyenek képesek bemutatni, tevékenységük ne redukálódjon tehát pusztá konzerválásra. (RÁTZ és PUCZKÓ, 2000)

A Ciste által eddig létrehozott kulturális utak az 1. mellékletben láthatóak.

Románia még nem tagja a Ciste szervezetnek, annak ellenére, hogy viszonylag kevés követelményt kell teljesíteni, hogy a szervezet elfogadjon, minősítsen és támogasson egy bizonyos tematikus utat.

1.2.5. Európa Tanács

Az 1949-ben 10 állam által létrehozott Európa Tanács (továbbá ET) mára már 47 tagállamra bővült. Amerika, Kanada, Japán, Mexikó és a Vatikán megfigyelő szerepet töltenek be a szervezet kormányközi szerveiben. Az EU-tól eltérően az ET egy nemzetközi szervezet, mely az egyes államok tevékenységét koordinálja. Az ET fő célkitűzései:

- emberi jogok, plularista demokrácia és a jogrend védelme;
- tudatosság elősegítése, valamint Európa kulturális identitásának és diverzitásának a feltárása;
- az európai társadalmat fenyegető veszélyekre közös megoldás talála (kisebbségek diszkriminációja, terrorizmus, szervezett bűncselekmények és korrupció stb.);
- Európa demokratikus stabilitásának a megerősítése politikai, törvényhozói és alkotmányos reformok által.

Az ET központja, az Európa Palota Strasbourgban, Franciaországban található. A hivatalos nyelve az angol és a francia, de e mellett a német, az olasz és az orosz is használatosak. A döntéshozó szerve a Miniszterek Bizottsága, melyben a tagállamok külügyminiszterei, illetve azok képviselői működnek együtt. A Parlamentáris Gyűlés az ET tanácskozó szerve, az Európai együttműködés hajtóereje, melynek jelenleg 636 tagja van. A Helyi és Regionális Hatóságok Gyűlése a régiók és törvényhatóságok képviselője.

Végül az ET Titkársága körülbelül 1800 embert alkalmaz a 47 tagállamból, akiknek a munkáját az ötévente választott Főtitkár koordinálja. (www.coe.int)

Amint láthatjuk, az Európa Tanács nagy hangsúlyt fektet az európai kulturális identitás erősítésére, ez a legfontosabb célkitűzései között szerepel. Ennek érdekében több olyan programot indítottak, melyek a kultúrával és annak támogatásával és fejlesztésével foglalkoznak: „Kultúra és Régiók” projekt, az európai filmszínházak támogatása, „Euroimages”, európai művészeti kiállítások, a kulturális örökség védelme, „Európai Kulturális Utak” program, elektronikus kiadás, könyvek és archívumok stb.

Az Európa Tanács Kulturális Útvonalainak Programja:

1960-ban az Európa Tanács egyik munkacsoportja beszámolót tartott „Európa kulturális szentélyeinek közös felismeréséről és a szabad idő civilizációjába való illesztésükről”, melynek az volt az üzenete, hogy az utazáson keresztül történjék a közös európai örökségek újrafelfedezése. Ennek következtében 1984-ben a Parlamenti Közgyűlés Ajánlása és az illetékes Miniszterek Bizottságának Megbízása, minden tagországot buzdít, hogy bátorítsák az európai kulturális útvonalak létrehozását, amelyek képesek konkrét módon nyilvánvalóvá tenni az európai kulturális közösséget, beleértve ebbe a közép- és kelet-európai országokat is. 1987-ben indult el a program első kulturális útvonala: „Compostellai Szent Jakab Útjai” címen, mely mára kiszélesedett az Európai Zarándokutak egészére (CAPP, 2002).

Az Európa Tanács „Európai Kulturális Utak” projektjének legfőbb célkitűzései között szerepel az európai kultúra ismertségének a turizmuson keresztül való növelése, ennek érdekében olyan turisztikai hálózatok létrehozása, amelyek kapcsolódnak Európa kulturális földrajzához, illetve az európai civilizáció jelentős útvonalainak és helyszíneinek turisztikai attrakcióként való népszerűsítése. A program céljai továbbá magukban foglalják az európai polgárok körében az országhatárokon átnyúló utak által egymás megismerésének elősegítését és az európai kulturális identitás erősítését, az Európa Tanács alapvető értékeinek, azaz az emberi jogoknak, a toleranciának és a demokráciának a közvetítését, a kulturális turizmus szabadidős tevékenységként való népszerűsítését, valamint a kapcsolatteremtést a turizmus, a tudományos kutatás, az örökségmegőrzés és az oktatás között (RÁTZ ÉS PUCZKÓ, 2000).

Az Európai Kulturális Út olyan tematikus út, „amely egy vagy több országra vagy régióra terjed ki, és amely olyan témák köré szerveződik, melyek történelmi, művészeti vagy társadalmi jelentősége európainak minősül, akár az útvonal földrajzi nyomvonala

okán, akár a tartalmának vagy jelentőségének funkciója miatt.” (KULTURÁLIS EGYÜTTMŰKÖDÉSI TANÁCS)

A kulturális útvonalak nem korlátozódnak csupán arra, hogy kulturális vagy turisztikai termékeket hozzanak létre, hanem olyan kulturális együttműködésen alapulnak, mely három tevékenységet ölel fel:

1. Európa kulturális értékeinek a védelme.
2. Dinamikus megfigyelő tevékenység, mely az információk és tapasztalatok cseréjét teszi lehetővé.
3. Kísérleti tevékenység, mely azt teszi lehetővé, hogy a különböző és az egymást kiegészítő kutatási területek, és szakértelmek kapcsolatban legyenek, hogy fiatal európaiak között új találkozási formák jöjjenek létre és hogy ismeretlen kulturális örökségeket ismertté tegyenek.

Partnerek:

Az Európai kulturális utak partnerei többnyire olyan országokból származnak, melyek tagjai az Európa Tanácsnak és melyek aláírták az Európai Kulturális Egyezményt. Megfigyelő országoktól származó javaslatokat is elfogadnak, például Kanadától és Japántól is. Mindez a partnerek számát Európában 2500-3000-re emeli.

Az elmúlt időszakban jelentősen bővült a lista, bár azt hangsúlyozni kell, hogy az egyes utak nagyon különböző fejlettségi, működési szinten állnak (vannak, amelyek még nem igazán léptek túl a javaslat-szinten, míg mások legalábbis sikeres szakaszokkal rendelkeznek), illetve az egy-egy út résztvevői számában is jelentős különbségek tapasztalhatóak.

Az ET által létrehozott eddigi kulturális utak a 2. mellékletben láthatóak.

Az ET kezdetben nem számított arra, hogy a kulturális utaknak ekkora sikere lesz. Ezért 1997-ben egy új intézmény létrehozására volt szükség, mely továbbá koordinálja, támogatja és elősegíti az európai kulturális utakat. Ez az intézmény lett a **Kulturális Utak Európai Intézete** (European Institute of Cultural Routes).

**EUROPEAN INSTITUTE
OF CULTURAL ROUTES**

1. ábra: A Kulturális Útvonalak Európai Intézetének logója (forrás: www.culture-routes.lu)

A Kulturális Utak Európai Intézete egy olyan civil szervezet, mely az Európa Tanács és a Luxemburgi Nagyhercegség Művelődési, Felsőoktatási és Kutatási Minisztériuma által aláírt politikai egyezmény alapján jött létre. Az intézet feladata, hogy folytassa a 10 éven át az ET Titkársága által végzett munkát, azaz megvalósítsa az ET kulturális útvonalakról szóló programját. Ennek érdekében a Luxemburgi Művelődési Minisztérium a rendelkezésére bocsátotta a szükséges felszereléseket és munkaeszközöket. Az Intézménynek egy XV. sz.-i műemlék ad otthont, a Jakab Torony, mely ez alkalommal lett restaurálva és ahol 1997 óta egy Dokumentációs és Kutatási Központ, egy tanácsterem és irodák működnek, miközben az épület maga részét képezi a „Katonai Erődítmények Európában – Wenzel Útvonal” kulturális útvonalnak.

2002-től felvetették azon gondolatot, hogy a bilaterális Politikai egyezményt kiszélesítsék a kulturális útvonalakra és tájakra vonatkozó Részleges Egyezményre. Ez lehetővé tette olyan forrásközpontok létesítését, amelyek továbbítják az intézet lendületét Európa nagyrégióiba. Ennek függvényében 2005-ben létrehoztak két regionális intézetet Délkelet-Európában: Romániában és Bulgáriában. Ezeket a későbbiekben fogjuk tárgyalni.

2. ábra: A kulturális Utak Délkelet-Európai Regionális Intézetei (forrás: www.culture-routes.lu)

Az intézet feladatai:

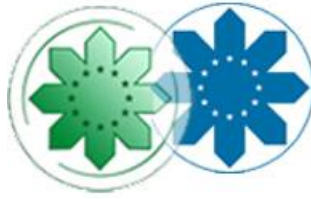
- ❖ Áttanulmányozza a naponta érkező új javaslatokat mielőtt továbbítaná őket a tanácsadó bizottságnak.

- ❖ Segíti a tervezetek fejlesztőit európai partnerek keresésében.
- ❖ Felelős a Kulturális Utak program folyamatos működéséért, figyelemmel kíséri a már működő hálózatokat, ami azt is jelenti, hogy kiértékeli munkájukat.
- ❖ Igyekszik meggyőzni a partnerszervezeteket a programok továbbfejlesztéséről, új célok kitűzéséről és segíteni őket az együttműködésben más útvonalakkal, ezáltal egy hálózatközi kooperációt kialakítva.
- ❖ Azon munkálkodik, hogy érthetőbbé tegye az ET szabályozási kereteit az által, hogy alkalmazza a Kulturális Utak Szabályzatát, és a kultúrát, az örökséget, a turizmust, a tájat érintő Megállapodásokat és Chartákat iránymutató, azaz úgynevezett pilóta akciók formájában.
- ❖ Kulturális felvigyázói és megfigyelő munkát végez, hogy minél jobban tájékoztassa a tervezetek fejlesztőit a páneurópai együttműködés és a kulturális turizmus fejlődéséről
- ❖ A program dokumentációs archívumának rendszerezése és hasznosítása is a feladatai közé tartozik. A cél az, hogy mindenki által elérhető adatbázist hozzanak létre. Ennek megfelelően megszervezik írásos, audiovizuális és multimédiás anyagok kiadását.
- ❖ Tanulmányokat és jelentéseket készítenek, valamint kiállításokat szerveznek.
- ❖ Rendszeresen látogatja a partnerszervezeteket és számos európai szemináriumon vesz részt a kulturális turizmus, illetve az örökségturizmus témájában.
(www.culture-routes.lu)

Regionális Központok:

1997-ben a Kulturális Utak Európai Intézete létrehozott két ágazatot Délkelet-Európában: Szebenben és Szófiában. Ezeknek a feladatuk, hogy átláthatóbbá és elérhetőbbé tegyék az Európa Tanács Kulturális Utak programját a régióban. Tehermentesítik a luxemburgi Intézetet, hisz átveszik a Délkelet-Európai kulturális utak kialakításának feladatait. A két központ sikere az együttműködésen és a közös célokon alapszik. (www.seecorridors.eu)

3. ábra: A Kulturális Utak Regionális Intézeteinek logói (forrás: www.seecorridors.eu)

A Szebeni Regionális Központot 2005. május 16.-án avatták fel, a Luxemburgi Nagyherceg és Hercegnő Romániába való hivatalos látogatása alkalmával. A központnak a Luxemburg Ház ad otthont, ahol egy turisztikai információs iroda és egy Nyelv Intézet is található.

A központ céljai:

- Végrehajtani az Európa Tanács Európai Kulturális Utak programját, figyelembe véve a Kulturális Utak Európai Intézete által megfogalmazott általános kritériumokat;
- Örökség értékelési- és fenntartási programok aktív támogatása, annak, szociális fontosságának tudatában, a következők által:
  - Projektek, konferenciák, találkozók és beszélgetések kezdeményezése annak érdekében, hogy elősegítsék az együttműködést azok között, akik közreműködni tudnának az európai, illetve a romániai örökség ápolásában;
  - Helyi, nemzeti és nemzetközi programok támogatása web oldalak, nyomtatott információs anyagok és a médián keresztül;
  - Új kulturális utak javasolása és új elemek javasolása a már létező kulturális utak számára;
- Egy olyan helyé válni, ahol találkozhatnak azok, akik hisznek a kulturális értékek támogatásának szükségességében és annak katalitikus funkciójában.

2. Tematikus utak Romániában

2.1. Megfigyelések

Világszerte és főleg Európában a tematikus jellegű turisztikai termékek kifejezetten divatosnak számítanak, főleg annak köszönhetően, hogy megfelelnek a modern keresleti és kínálati trendeknek. A téma kiválasztása lehetőséget ad a turisztikai desztinációk egyediségének kihangsúlyozására és ez által versenyelőny szerzésére, a turisták pedig úgy érezhetik, hogy nem tömegterméket, hanem az egyéni érdeklődésüknek megfelelő élményt kapnak. Ráadásul a tematikus turisztikai termékek - tehát a kulturális utak is - sikeresen kombinálják az ismeretszerzés és a szórakozás iránti igényt, tehát egyszerre több piaci szegmens számára is vonzóak lehetnek.

Délkelet-Európa rengeteg olyan természeti és antrópikus attrakcióval rendelkezik, amelyek lehetővé teszik a tematikus utak kialakulását ebben a régióban. Tehát Románia is rendelkezik a tematikus utak kialakításához szükséges „alanyaggal”. Számos olyan témát lehetne találni, amely lehetővé tenné önálló kulturális utak kialakítását vagy alkalmat adna a működő európai utakhoz való kapcsolódásra.

Megfigyelhető, hogy 2000 után Délkelet-Európában és Romániában is megjelent a kulturális utak iránti érdeklődés. Számos olyan helyi kezdeményezést tarthatunk számon, melyek jelentősen megnövelték ezen utak számát az országban. Ugyanakkor számottevő az Európai Unió hatása, amely támogatja a kulturális utak létrehozását különböző intézmények és programok által.

Az is megfigyelhető, hogy annak ellenére, hogy Románia 2005 óta szoros kapcsolatban van a Luxemburgi Kulturális Utak Európai Intézetével, mégis alig van olyan európai kulturális út, ami mára működőképes lenne. Ezzel ellentétben több olyan kisebb nemzeti tematikus út alakult ki, melyek többek közt a kultúrára és az ökoturizmusra alapoznak, és működőképesek.

A kutatás során arra szerettünk volna választ kapni, hogy milyen tematikus utak léteznek jelenleg Romániában, ezek hogy működnek és mennyire jól. Tehát a dolgozat alapkérdése: Milyen tematikus utak léteznek Romániában és ezek hogyan működnek?

Munkánkban a következő hipotézisekkel:

- H1.** A Romániában kialakított tematikus utak közül nagyon kevés működőképes.
- H2.** A romániai tematikus utak nem eléggé ismertek, nagyon kevés mindenki számára elérhető információ van róluk.
- H3.** A Romániai tematikus utak kezdetleges fázisban vannak.

2.2. Kutatási módszerek

A hipotézisek ellenőrzésére kvalitatív módszereket alkalmaztuk. A kínálat oldalról, és nem a fogyasztói oldalról, elemezzük a romániai tematikus utakat, ezért inkább a megfigyelést és a kvalitatív elemzést alkalmaztuk. E mellett megpróbáltuk a kvantifikálható információkat összefoglalni egy táblázatba, annak érdekében, hogy az utak könnyebben összehasonlíthatóak és átláthatóbbak legyenek.

A minőségi kiértékeléshez és különösképpen az utak marketing elemzéséhez használnunk kellett az internetes forrásokat is.

Ahhoz, hogy egy átfogó képet kapjunk a romániai tematikus utak helyzetéről, szükségesnek láttuk az illető utakat kialakító és működtető szervezeteket megkérdezni. Az erre alkalmazott módszer a félig strukturált interjú volt, melynek vázlata látható az 3. mellékletben. A megkérdezetteket a kulturális tematikus utak felelősei alkották. Sajnos nem mindenki volt hajlandó válaszolni a kérdésekre és voltak olyanok, akiket nem lehetett elérni. Ugyanakkor fontosnak tartottunk megkérdezni az Országos Turisztikai Fejlesztési és Kutatási Intézet vezérigazgatóját és egy turisztikai menedzsert is a témával kapcsolatban.

Nem minden esetben volt lehetséges a személyes beszélgetés, ezért online interjú használatára is szükség volt. Ennek az volt a hátránya, hogy nem lehetett rögtön visszakérdezni, az utólagos kérdésekre pedig, az esetek többségében elmaradt a válasz.

2.3. Eredmények

Románia is csatlakozott az Európa Tanács Európai Kulturális Utak programjához, melynek eredményeképpen a következő kulturális utakról beszélhetünk:

- Keleti Transz-Balkán Út
- Nyugati Transz-Balkán Út
- Duna Út
- Fekete-tenger Út
- Zsidó Örökség Útja
- Falusi Környezet
- Selyem Út
- Európai szerzetesi rendek

A Kulturális Utak Európai Intézetének hivatalos honlapján találhatóak információk ezen utakkal kapcsolatban, illetve olyan dokumentumok, amelyek igazolják a romániai

kezdeményezéseket ezen utak terén. Azonban csak az első négy kulturális út az, amelyről pontos leírások, térképek és képek találhatóak. Ez a négy út részét képezi a **Délkelet-Európa kulturális folyosói** programnak, amelyet Románia, Bulgária és Görögország dolgoztak ki a Kulturális Utak Európai Intézetének támogatásával.

4. ábra: DK-Európa Kulturális Folyosói program logója (forrás: www.seecorridors.eu)

A „*kulturális folyosó*” kifejezést 1974-ben használta először Răzvan Theodorescu professzor egy sajátos Délkelet-Európai jelenség jellemzésére: „a régió hagyományos területi tengelye, mely mentén kulturális értékek, ötletek és újítások terjedtek, a kapcsolatok, befolyások és interakciók állandó folytonosságában”.

2000-ben egy szakemberekből álló csoport azonosította és feltérképezte a régió kulturális folyosóit és 2005 májusában tárgyaltak először Varna-ban, Bulgáriában, egy nagyméretű fórumon Délkelet-Európa kulturális folyosóiról. Összesen 9 kulturális folyosót azonosítottak, melyből 4 áthalad Románián. Ez után 2006-ban volt egy találkozó Horvátországban és a legutolsó 2007 júniusában volt Romániában, amikor az államfők, az UNESCO és az Európai Tanács képviselői Bukarestben és Szebenben tárgyaltak a regionális kulturális együttműködésről. Ezt követte novemberben egy regionális fórum, Plovdiv-ban, Bulgáriában, melynek célja a Varna-i és az azt követő nyilatkozatokban megfogalmazott ötletek és célok fejlesztése és pontosabb meghatározása volt. A fő téma a Transz-Balkán kulturális folyosó volt. Végző cél pedig, egy dosszié összeállítása volt, melyet az Európai Tanács elbírál és ez lesz a régió első hivatalos kulturális folyosója. Ez az esemény máig még nem történt meg.

A továbbiakban Délkelet-Európa Kulturális Folyosóit szeretnénk röviden bemutatni.

A Keleti Transz-Balkán kulturális folyosó:

Az útvonal Észak Dél irányban halad át Délkelet-Európán: Románián, Bulgárián és Görögországon, Északon keresztezve a nagy európai utat: Via Regia-t (Királyi út), Délen pedig a Dunai kulturális folyosót. A teljes hosszából, megközelítőleg 60% halad át az országunkon.

Északon az első állomás a Moldvai kolostorok régiója, a második nagytérség az Máramaros és a fő attrakciót jelentik a máramarosi fatemplomok. A folyosó érint pár történelmi várost is: Beszterce, Segesvár, Brassó és Bukarest. Országunk fontosabb kastélyai közül kettőt érint: Töröcsvári kastélyt és a Cris kastélyt. Egy másik nagyobb kiterjedésű állomást képezik az erdélyi erőtemplomok. A Szubkárpatokban még érint pár fontosabb templomot, ilyen például a Dealu templom és végül a fővároson áthaladva Giurgiunál lép át Bulgáriába.

Az útvonal térképe a 4. mellékletben látható.

Nyugati Transz-Balkán kulturális folyosó:

Az előbbihez hasonlóan Észak Dél irányban halad át Délkelet-Európán: Románián, Bulgárián és Görögországon, viszont teljesen más útvonalon, érintve Macedóniát és Szerbiát is. Románián megközelítőleg 23%-a halad át, míg a nagy része Görögországot szeli át teljes egészében. Ugyanakkor még négy kulturális folyosót keresztez: a Dunait, az Átlós Utat, a Szófia-Orhidea Utat és a Via Egnatiat.

A fontosabb állomások mentén kijelölt útvonal Erdélyt Nyugat Kelet irányban szeli át, áthalad a Transzfogarason, a Román alföldön és Calafat-nál hagyja el az országot. Érinti mindazokat a látnivalókat amelyeket a Keleti Transz-Balkán út nem érint: Nagyvárad (az erődítmény és püspöki székhely), Temesvár, Kolozsvár, Verespatak, Cotmeana templom, Cozia templom, dák erőd, Densus templom, Szeben, Maros völgyi fatemplomok, Calus rituális tánc, Horezu kolostor és egyéb attrakciókat ezen az útvonalon.

Az útvonal térképe a 5. Mellékletben látható.

Dunai kulturális folyosó:

A Dunai útvonal egy vízi kulturális folyosó Európa legnagyobb folyamán, a Dunán. Hét országon áthaladva Romániában torkollik a Fekete-Tengerbe. Rendkívüli fontosságát az adja, hogy az egyedüli hajózható folyam Európában, mely összeköti Nyugat Európát a Fekete-Tengerrel és ez által Romániát is a Földközi-Tengerrel. Évszázadok óta ez a vízi útvonal kulturális cserét tett lehetővé, városok és civilizációk fejlődtek ki a partvonal mentén. Ez a kulturális folyosó egyaránt büszkélkedhet egyedi kulturális attrakciókkal és természeti ritkaságokkal.

Az eddigi találkozókön és fórumokon Romániában három fontosabb állomást jelöltek meg: a Duna-Delta, Histria (Konstanca) és a már ismert immateriális örökség, a Calus rituális tánc.

Az útvonal térképe az 6. mellékletben látható.

Tengeri kulturális folyosó:

A tengeri kulturális folyosó a Fekete-Tenger Nyugati és Déli partvonala mentén húzódik. A medence körül kanyarog a Duna festői torkollatától egészen a Kaukázus lábáig, áthaladva Románián, Bulgárián és Törökországon. Az érintett helyek szinte mesélnek kulturális örökségeik által a tengeri kultúrák (görögök, vikingek, velenceiek) és a földi kultúrák (trákok, dákok, gótok, bulgárok, szlávok, rómaiak) találkozásairól. Ugyanakkor ez az útvonal az Északkelet-Európában fészkelő madarak migrációjának második legnagyobb európai útvonala. Minden ősszel és tavasszal a láthatatlan légi országút zsúfolva van az utazók ezreivel. Az útvonal térképe a 7. mellékletben látható.

Ebben az esetben Románia két fontosabb állomással kíván csatlakozni a kulturális folyosóhoz: a Duna Delta és Histria (Konstanca), az antik görög gyarmat.

A tematikus utak egy másik nagy csoportját alkotják Romániában a **Zöld Utak** (Greenways). A Zöld Utak szemlélet nemzetközi természetvédelmi koncepció szellemében fogant és a természet által kialakított ösvények és folyosók, azaz a zöld utak, környezet harmonikus felhasználását jelenti. Olyan kezdeményezés, amely a régiók természeti és kulturális örökségét próbálja értékesíteni a fenntartható fejlődés elvei alapján. Romániában a Zöld Utak kezdeményezője a Polgár Társ Alapítvány, amely 10 éve alakult és 2000 óta közösségi kezdeményezéseken alapuló környezetvédelmi projekteket támogat.

Jelenleg Romániában a következő Zöld Utak léteznek:

- Borvízút;
- Az Arany Útja;
- A Fenyő Útja;
- A Máramarosi Örökség Útja;
- A Mészkő Útja;
- A Túr Folyó Útja;
- A Só Útja;

A továbbiakban a felsorolt Zöld Utakat szeretnénk röviden ismertetni.

Borvívút:

A Borvívút az első Zöld Út Romániában, amelyet Hargita megyében alakított ki a Polgár-Társ Alapítvány a Csíki Természetjáró és Természetvédő Egyesülettel együtt. A projekt keretében történt Románia első felfüggesztett ösvényének kialakítása a Mohos tőzeglápban, a Nádas Fürdő felújítása, és egyéb három ásványvízfürdő újjáépítése, valamint a tusnádfalusi Borvízmúzeum felépítése. Az út mentén, a régi ösvényen egy bicikli utat építettek ki, amelynek térképe a 8. mellékletben látható, és amely a forgalmas utakat kikerülve érinti a térség történelmi, kulturális és természeti értékeit és az ásványvíz fürdőket és forrásokat.

Az Arany Útja:

Az Arany Útja a Nyugati Kárpátokban kialakított kulturális útvonalrendszer, amely az Alburnus Maior és a „Havasi Gyopár” Környezetvédelmi Egyesület által kezdeményezett Zöld Út. Ez a turisztikai útvonal célja megteremteni a bányászat helyett az alternatív fenntartható

fejlesztés kereteit. Az Arany Útjának összesen 4 fő útvonala van, melyek egyedi kulturális, történelmi és természeti attrakciókat érintenek Verespatakon és a Bucium környékén:

- 1) „Arany Útja” – 11 km, közepes nehézségű
- 2) „Corna Útja” – 7 km, közepes nehézségű
- 3) „Bucium Útja”- 10 km, könnyű
- 4) „Nárciszok Útja”- 10 km, közepes nehézségű

Az út mentén összesen 2 információs központ található, valamint útjelző és információs táblák szolgálják a turisták helyes tájékozódását és informálását.

A Mésző Útja:

A mésző útja a Torockói Hegység középső részén található, 150 kilométer összhosszúságú útvonalak hálózata. Az útvonal három, párhuzamosan fekvő völgyön keresztül vezet, és tizenöt természetvédelmi területet érint.

A Mésző útja hat különböző hosszúságú útvonalat tartalmaz, amelyek gyalog, kerékpárral, lóvontatású járművekkel és lóháton, télen pedig síléccel járhatóak be és különböző nehézségi fokúak: könnyű, közepes, nehéz és extrém.

5. ábra: Az Arany Út logója (forrás: www.drumulaurului.ro)

6. ábra: A Mésző Út logója (forrás: www.cheile-rimetului.ro)

A bejárható útvonalak a következők (a 9. mellékletben látható a térkép):

- 1) Felgyógy útja – 18 km, könnyű
- 2) Gald útja – 48 km, könnyű
- 3) A Csáklyakő útja – 17 km, nehéz
- 4) A Nárciszok útja – 11 km, közepes nehézségű
- 5) Remete útja – 20 km, közepes nehézségű
- 6) Szorosok útja – 14 km, közepes nehézségű

Az útvonalak kezdő- és végpontjánál tájékoztató táblák találhatóak, az út mentén pedig olyan jelzések vannak, amelyek a Mészkö útjának látványosságaira és érdekességeire hívják fel a figyelmet. A fő információs pontok: a Havasgáldi Információs Központ, Râmeț Menedékház és Credit Teiuș.

A Máramarosi Örökség útja:

A gyalog, biciklivel, szekérrel, illetve télen szánnal bejárható 64 km-es Zöld Út a Gutin hegység azon különleges részét érinti, ahol a falusi lakosság mai napig harmóniában él a természettel. Az EcoLogic Egyesület alakította ki és 2006 októberében nyitották meg. Az út mentén elhelyezett jelzőtáblák információkat nyújtanak a következő attrakcióról, a távolságról, az ajánlott szállítási eszközről, az út nehézségi fokáról és a létező turisztikai jelzésekről. A látogatóknak lehetőségük van megismerkedni a helyi hagyományokkal, a máramarosi építészet egyediségével, a helyi mesteremberekkel és lakosokkal, valamint a szép és mindig újat nyújtó máramarosi tájjal.

Összesen három útvonalat dolgoztak ki, melyek közül kettőről találtunk információt, ezek a következők:

- 1) Mára völgye – 64 km, közepes nehézségű
- 2) Gutin mögötti útvonal – 30 km, közepes nehézségű

A Máramarosi örökség hivatalos honlapja összesen 31 panziót (368 hely) említ meg, valamint több kempinget is ajánl az odalátogatók számára. A térkép a 10. mellékletben látható.

A fenyő útja:

A fenyő útja Gyergyószentmiklós, a Gyilkos tó és Balánbánya közötti körutat jelenti, amely egy régi kisvasút nyomvonalát követve megkönnyíti a természetbarát közlekedést. A kb. 90 km hosszú útvonalon

Drumul Moștenirii Maramureșene*
Maramures heritage trail
Máramarosi örökség útja

7. ábra: A Máramarosi Örökség Út logója
(forrás: www.maramuresgreenways.ro)

8. ábra: A Fenyő Út logója
(forrás: www.greenways.ro)

összesen 10 irányítótábla segíti a tájékozódást és a következő helyeken vannak szálláslehetőségek: Kovács Péter-i tanyák, a 4 Km Motel Gyergyószentmiklóson és a Gyilkos tónál. Az út bejárható gyalog, biciklivel, lóháton, sítalpon és kutyaszánon.

Külön honlapja nincs a tematikus útnak és a felelősökkel sem lehetett felvenni a kapcsolatot.

A Túr-folyó útja:

A Túr-folyó útja egy kb. 65 km-es bicikliút hálózatot jelent, amely Szatmár megyében, a Túrmenti természetvédelmi területen, a folyó alsó szakasza mentén található. Az út létrehozói az Erdélyi Kárpát Egyesület és az Öko-NaTur Kistérségi Egyesület. Az út lehetőséget ad a folyó menti természeti ritkaságok megcsodálására, a települések kastélyainak és kúriáinak, valamint az egyéb népi építészeti remekeinek meglátogatására. A Túr-folyó tematikus út érdekessége, hogy nemcsak gyalog és kerékpáron, hanem kenuval is végigjárható.

A Só útja:

A Fokusz Öko Központ által kidolgozott tematikus út az első Zöld Út Maros megyében és az utolsó az eddigi Zöld Utak közül. A bejelölt gyalogos turisztikai ösvény Marosszentgyörgyről indul és a legendák szerinti itt áthaladó régi római utat követve, 50 km után érkezik Parajdra, összekötve a marosszentgyörgyi sósfürdőt a parajdi sóbányával. A gyalogos úton kívül egy bicikli utat is kiépítettek, amely inkább követi a régi római út tényleges nyomvonalát. Az útvonal irányítótáblákkal és információs táblákkal ellátott. Az útvonal céljai nemcsak a turizmushoz kötöttek, hanem a Zöld Utaknak megfelelően, az útvonalon található településeknek a fenntartható fejlődését hivatottak biztosítani.

A már említett tematikus utakon kívül még kettőről találtunk információkat, ezeket az alábbiakban mutatjuk be.

Bor Út:

Ezt a kulturális tematikus utat a „Bor Útja” Egyesület hozta létre, Erdélyben,

9. ábra: A Só Út logója (forrás: szórólap)

10. ábra: A Bor Út logója (forrás: www.cjalba.ro)

Fehér megyében. Az útvonal a következő településeken halad át: Kelnek, Szászorbó, Gyulafehérvár, Magyarigen, Igenpataka, Borbánd, Tibor, Boroskrakkó, Tövis, Nagyenyed, Alsókarácsonyfalva, Balázsfalva, Csombord, Zsidve és Küküllővár, érintve Fehér megye 5 fontos szőlőtermelő vidékét: Zsidve, Balázsfalva, Nagyenyed, Fehér és Szászsebes. A több mint 200 km-es útvonalon jelzőtáblák segítik a látogatók tájékozódása a vidéken. A régió eddig sem volt ismeretlen, évek óta szüret idejekor megrendezik a pár napig tartó „Arany szőlő” Fesztivált, mely évente sok turistát vonz. Az út mentén a látogatóknak lehetőségük van a szőlőtermesztő vidékek és borospincéken kívül egyéb attrakciók meglátogatására is, ilyenek például a középkori kastélyok, templomok, valamint a helyi kultúra és hagyományok.

Közép- Pán-Európai Út:

A Közép- Pán-Európai út az 5 európai nagy ökoturisztikai tematikus utak egyike, amely összesen hat országon halad át: Lengyelország, Szlovákia, Magyarország, Ukrajna, Románia és Bulgária. Az útvonal érinti az UNESCO által védett természeti rezervátumokat, a nemzeti parkokat, természetvédelmi területeket, és ugyanakkor támogatja a helyi hagyományok megőrzését és a kulturális örökség védelmét.

Amint a 11. mellékletben található térképen is látható, Romániában a következő fontosabb állomásai vannak: Duna Delta, Rodnai Nemzeti Park, Retezat Nemzeti Park, Domogled-Valea Cernei Nemzeti Park és Piatra Craiului Nemzeti Park.

A bemutatott tematikus utakról a kvantifikálható információkat, valamint az egyéb fontosabb információkat a 12. mellékletben látható táblázatban foglaltuk össze.

2.4. Az eredmények megbeszélése

Egy interjú keretén belül az alábbi személyekkel vettük fel a kapcsolatot: Arany út felelőse (S.O.Z), a Máramarosi Örökség útjának felelőse(P.E.), a Mészkö út egyik felelőse (M.F.), a Túr-folyó út felelőse (M.N.J.), a Só út felelőse (H.Z.), a Selyem út és a Falusi Környezet európai kulturális utak egyik kezdeményezője (C.C.), INCDT igazgatója (T.J.) és a Verde utazási iroda turisztikai menedzsere (C.P.).

A táblázatban feltüntetett adatok alapján kiderül, hogy Románia jelenlegi tematikus útjai transznacionálisak vagy regionálisak, átlagosan 346,6 km hosszúságúak, kulturális és ökoturisztikai programokat tartalmaznak, egyaránt szólnak a nemzeti és nemzetközi turistáknak, egy kivételével mindegyikről található információ az interneten is, jobb esetben van saját honlapja és 2004 óta kezdtek el megjelenni nálunk.

Ha csak az **Európai Kulturális Útvonalakról** beszélünk, akkor elmondható, hogy kizáró jelleggel mind a négy transznacionális útvonal, jelentős hosszúságban szelik át az országot, érintik Románia legfőbb kulturális attrakcióit, ebből kifolyólag számos kulturális programon való részvételre nyújtanak lehetőséget, kizárólag nemzetközi látogatóknak szólnak és az interneten kívül nehéz máshonnan információhoz jutni. A 2007-es évet tüntettük fel alapítási dátumként, annak ellenére, hogy ezeket az utakat hivatalosan még nem nyitották meg, viszont ez az év volt az, amikor a legtöbbet foglalkoztak ezekkel az útvonalakkal és kidolgozták azokat a dokumentumokat és kialakították a feltételeket, ahhoz, hogy hivatalosan Európai Kulturális Útvonalakként működjenek a közeljövőben.

Ugyanakkor meg kell említenünk, hogy a két kifejezés: „kulturális út” és „kulturális folyosó” nem szinonimák. A kulturális folyosó nem mindig kötődik egy jól meghatározható és fennmaradt történelmi úthoz, inkább egy történelmi vektor, területi tengely, mely az évszázadok során fejlődött és változott. A kulturális utakkal ellentétben multifunkcionálisak, többdimenziósak és több téma köré szerveződnek, vagyis több célt is szolgálhatnak egyszerre. Továbbá a multifunkcionalitásukból adódóan immateriális és szellemi értékeket is bevonnak. Végül fontos, hogy szorosabban kapcsolódni a korabeli csere, alkotási, interkulturális és fejlesztési folyamatokba.

A kutatás első hipotézise szerint a Romániában kialakított tematikus utak közül nagyon kevés működőképes. A romániai „Európai Kulturális Utak” esetében ez a hipotézis igaznak minősül, hisz annak ellenére, hogy ezeket az utakat elméletben kidolgozták, egyelőre még nem működőképesek, csak a tervesés fázisában vannak,

hivatalosan még nem nyitották meg őket és az Európa Tanácstól sem kapták még meg a minősítést.

A kutatás második hipotézise szerint a romániai tematikus utak nem eléggé ismertek, nagyon kevés mindenki számára elérhető információ van róluk. Ez a hipotézis is beigazolódnak, hisz valóban kevés információ található ezekről a kulturális utakról és a jelenlegi honlap sem nyújt részletes információkat. A Hozzáférhető térképek nagyon egyszerűek és nincsenek nyomtatott információs adatok, valamint információs táblák az út mentén. Az Európai Kulturális Utak Romániai Intézete sem működik megfelelően, nagyon nehéz felvenni velük a kapcsolatot, ami annak is köszönhető, hogy nincs egy önálló honlapjuk, valamint a székhelyük is megváltozott. Az Országos Turisztikai Fejlesztési és Kutatási Intézet igazgatója, által nyújtott információk által kiderült, hogy az Intézetben hallottak már erről a programról, tartották a romániai regionális intézettel a kapcsolatot, viszont, mint ilyen nem dolgoztak ebben a témában, nem voltak közös kezdeményezések. A Verde turisztikai iroda tulajdonosa, aki már 10 éve dolgozik a szakmában, egyáltalán nem hallott mostanig a romániai kulturális utakról, annak ellenére, hogy alkotott már turisztikai csomagokat az útvonalak bizonyos szakaszára, de nem volt tudatában, hogy az attrakciók részét képezik az Európa Tanács Európai Kulturális Utak programjának.

A kutatás harmadik hipotézise szerint a romániai tematikus utak kezdetleges fázisban vannak. Az Európai Kulturális Utak esetében ez a hipotézis is igaznak minősül, hisz ezek az utak nagyon kezdetleges fázisban vannak. C. C. szerint, aki egyaránt részt vett az eddigi Selyem- és Falusi Környezet kulturális utak kidolgozásában, sajnos nagyon kevesen, a volt és az aktuális politikai vezetők közül, fogékonyak a projektekkal kapcsolatban. Azért vannak a romániai utak csak kezdeti fázisban, mert politikai támogatás nélkül nagyon nehéz, szinte lehetetlen részt venni az Európa Tanács programjában.

A Románián áthaladó **Közép-Pán-Európai Út** esetében ugyanazok a sajátosságok észlelhetők, mint az Európai Kulturális Utak esetében.

A Zöld Utakat illetően teljesen más a jelenlegi helyzet. Ugyanis mind a hét regionális tematikus út, több rövidebb útvonal alkotja őket, belföldi és nemzetközi látogatók számára ajánlanak főleg kulturális és ökoturisztikai programokat, működtetésükért pedig különböző egyesületek felelősek.

Az interjúkon kapott információk alapján elmondható, hogy a Zöld Utak elsősorban a zöld turizmus (ökoturizmus) szellemében jöttek létre, természetvédelemre és természetszeretetre buzdítván a látogatókat, a fenntartható fejlődés elvei alapján. Fő

céljük megteremteni a helyi lakosok számára az alternatív megélhetési lehetőséget. Mindegyik út esetében a helyi lakosok hozzáállása pozitív, ebből kifolyólag a működtetők és a helyiek között jó az együttműködés. A helyiek tudatában vannak, hogy az út részét képezik, és hogy ebből előnyeik származhatnak.

A kutatás első hipotézise, a Zöld Utak esetében, hamisnak bizonyul, hisz ezek a tematikus utak jelenleg működőképesek, rendelkeznek mindazokkal a feltételekkel, amelyek szükségesek a tematikus utak jól működéséhez. Ám minden esetben a turisztikai infrastruktúra gyenge és a kereslet sem túl nagy. A szervezők szerint a terveknek megfelelően működnek az utak, viszont nagyon sok munka van még hátra ahhoz, hogy sikeresen működjenek.

A kutatás második hipotézise is hamisnak bizonyult ebben az esetben, mert a Zöld Utakról meglepően sok információ található, mind nyomtatott, mind digitális formában. A nyomtatott prospektusok, szórólapok, térképek és az utak mentén található információs táblák jól kidolgozottak és megtalálhatóak a szálláshelyeken, valamint a létesített információs pontoknál. A Túr-folyó Útja kivételével mindegyiknek van saját logója, mely elősegíti a látogatókat az út beazonosításában. Ugyanakkor a Só Útja kivételével, mindegyik útvonalról található információ az interneten is, saját, vagy más honlapok által.

A kutatás harmadik hipotézise, mely szerint a romániai tematikus utak kezdetleges fázisban vannak, beigazolódott a Zöld Utak esetében is. Igazából csak most kezdték el reklámozni őket és beépíteni őket turisztikai csomagokba. A megkérdezett turisztikai menedzser ez év tavaszán döntött úgy, hogy beépíti belföldi turisztikai csomagjaiba a Mészkő Útját, de csak 1-2 nap erejéig, mert többre nem lenne kereslet. Ugyanis a nemzetközi turisták közül, nagyon kevesen lennének azok, akik csak a Mészkő Útja vagy az Arany Útja, vagy bármely Zöld Út miatt látogatnának el Romániába. Ezen utak külföldi turisták általi bejárása csak turisztikai csomagba való beépítés által valósítható meg, úgy hogy a tematikus út egy nevezetesség legyen a sok közül, amely maximum 1-2 napot tesz ki a programból.

A Zöld Utak egy lehetőséget jelentenek a romániai ökoturizmus fejlődésében. Bár ez a turisztikai termék még nem elég elterjedt Romániában, a szervezők remélik, hogy egyre több román turista járja majd be ezeket az útvonalakat.

A Fehér megyei **Bor Út**ról elmondható, hogy a kulturális utakhoz hasonlóan csak elméletben működőképes, bár 2006-ban nyitották meg, gyakorlatilag még nem működik, hisz még kezdetleges fázisban van. Az útvonal pontosan ki van dolgozva, felszerelték az útjelző és az információs táblákat, de viszonylag kevés a mindenki számára elérhető

információ. Nincs saját honlapja az útnak, ami megkönnyítené a programszervezést, a szállásfoglalást stb.

3. Összefoglalás

A kutatás során arra a kérdésre kerestük a választ, hogy jelenleg milyen tematikus utak léteznek Romániában és ezek hogyan működnek. A kérdés megválaszolására három hipotézist fogalmaztunk meg:

H1. A Romániában kialakított tematikus utak közül nagyon kevés működőképes.

H2. A romániai tematikus utak nem eléggé ismertek, nagyon kevés mindenki számára elérhető információ van róluk.

H3. A Romániai tematikus utak kezdetleges fázisban vannak.

A hipotézisek igazolására a kvalitatív kutatást alkalmaztuk, a kínálat oldalról elemezve a tematikus utakat. Annak érdekében, hogy jobban megértsük a romániai tematikus utak működését, megkérdeztük ezek alapítóit, melynek eszköze a félig strukturált interjú volt.

A kutatás során arra a következtetésre jutottunk, hogy jelenleg Romániában a következő tematikus utakról beszélhetünk:

- 1) Az Európa Tanács „Európai Kulturális Utak” program részét képező, Románián is áthaladó Délkelet-Európa Kulturális Folyosói közül: Keleti Transz-Balkán Út, Nyugati Transz-Balkán Út, Duna Útja, Fekete-tenger Útja;
- 2) Bor Út;
- 3) Közép- Pán-Európai Út;
- 4) Zöld Utak: Borvíz Út, az Arany Útja, a Fenyő Útja, a Máramarosi Örökség Útja, Mészkö Út, a Túr-folyó Útja, a Só Útja.

Ezekon kívül voltak már kezdeményezések az alábbi utak kidolgozása érdekében: a Selyem Útja, a Zsidó Örökség Útja, a Falusi Környezet és az Európai Szerzetesi Rendek, viszont ezek még nagyon kezdetleges fázisban vannak. Ugyanakkor Romániának lehetősége van csatlakozni az Európai Személyiségek, a Cigány Út és a Parkok és Kertek nemzetközi kulturális utakhoz. Ha az elmúlt év tevékenységeit nézzük, akkor arra a következtetésre jutunk, hogy Románia jó úton halad a kulturális utak terén, és külföldi mintákra alapozva esélyünk van sikeres kulturális utak működtetésére. Minden esetben a siker titka az együttműködés.

Elmondható, hogy a legjobban működő tematikus utak jelenleg a Zöld Utak, amelyek annak ellenére, hogy csak rövidebb regionális utak és nincsenek összekapcsolva

nemzetközi hasonló tematikus utakkal, mégis jól kidolgozottak, elérhetőek, belföldi és nemzetközi turisták által az év bármely periódusában bejárhatóak. Természetesen további fejlesztésekre is szükség van, de bátran állíthatjuk, hogy a Zöld tematikus utak Romániában is jól működnek.

Ha általában vesszük a romániai tematikus utakat, akkor az a tény, hogy a romániai tematikus utak közül nagyon kevés működőképes (H1), igaznak bizonyult a felmérés során, hisz csak a Zöld Utakról mondható, hogy valóban működőképesek. Az a tény is igaznak bizonyult, hogy nincs elég információ a tematikus utakról (H2). Végül az, hogy a romániai tematikus utak kezdetleges fázisban vannak (H3), is igaznak bizonyult, hisz pár éve kezdték őket kidolgozni és működtetni, egyelőre még nem rendelkeznek a megfelelő turisztikai infrastruktúrával és a turisztikai kereslet sem számottevő, hisz nincsenek az utak eléggé reklámozva.

A dolgozat célja az volt, hogy röviden ismertessük a romániai tematikus utakat, ezáltal összefoglalni, hogy jelenleg mi az, ami a tematikus utak terén létezik a turisztikai piacon, ismertetni ezen utak jelenlegi fejlettségi szintjét és feltárni az illető problémákat. Ugyanakkor az összeállított táblázat lehetőséget ad az utak bizonyos kritériumok szerinti összehasonlítására. A téma további kutatásra ad lehetőséget, hisz ezek az utak sokkal részletesebben is tárgyalhatóak, sok olyan szereplő és befolyásoló tényező elemezhető a későbbiekben, amelyeket a jelen kutatásból kihagytunk.

Irodalom

- CAPP, S. (2002): The European Institute of Cultural Routes. Council of Europe Publishing, Strasbourg .
- FORMÁDI, K., MAYER, P. (2004): Bevezetés a turizmusba társadalomtudományi megközelítésben. Pannon Egyetem, Veszprém.
- HORVÁTH, A. (1999): Turizmus a kultúrában – Kultúra a turizmusban. Magyar Művelődési Intézet, Budapest.
- MANGION, G., TAMEN, I. (1998): European Cultural Routes. Council of Europe Publishing, Strasbourg.
- MICHALKÓ, G. (2004): A turizmuselmélet alapjai. Kodolányi Főiskola, Székesfehérvár.
- ORBÁN, R. (2006): Via Sankti Martini – Az első szak kilométer egy hosszú úton. In: Magyar Turista, november: 14-16.
- RÁTZ, T., PUCZKÓ, L. (2000): Goethe, Humbert és Odüsszeusz nyomában avagy kulturális utak a turizmusban. In: Turizmus Bulletin, VI (3): 21-43.
- SILBERGH, D., FLADMARK, M., HENRY, G., YOUNG, M. (1994): A strategy for theme trails. In: FLEDMARK, M. (ed.): Cultural Tourism. Donhead, London: 123-146.
- URRY, J. (1990): The Tourist Gaze: Leisure and Travel in Contemporary Societies (Theory, Culture & Society). Sage Publications, London.

Internetes források:

- www.coe.int (2008. április 12.)
- www.culture-routes.lu (2008. április 16.)
- www.greenways.ro (2008. május 2.)
- www.seecorridors.eu (2008. április 21.)
- www.touringnature.com (2008. április 23.)

Függellék

1. Melléklet

A Ciste által eddig kialakított kulturális utak:

- **A Mária-kultusz útja** - Szűz Mária kultuszához kapcsolódó templomokat, kegyhelyeket, múzeumokat, vallási ünnepeket összekapcsoló 275 km-es út Dél-Európában, amelynek legjelentősebb megállópontjai Lourdes és Torreciudad;
- **A Pasztell-út** - a XVI. században "kék arany" is nevezett, a nagyon sikeres kereskedelem és a művészet szimbólumának tekintett kék festőanyag aranykorát múzeumokkal, festőműhelyekkel, erődítményekkel, XV-XVI. századi városokkal felidéző 350 km-es kulturális út, a Toulouse-Albi-Carcassonne háromszögben;
- **A Nyári legelő útja** - a tehéntartás és -legeltetés, a sajt készítés és ez ezekhez kapcsolódó paraszti életmód örökségét felidéző 70 km-es kulturális út Auvergne-ben;
- **Az Auvergne-i kastélyút** - Auvergne változatos történelmi és építészeti örökségét bemutató 460 km-es útvonal, amelyen várak, udvarházak, kastélyok, paloták, várak, citadellák és parkok hozzák közel a francia történelmet a látogatóhoz;
- **A Sókereskedelem és -örökség útja** - a sóleárló üzemeket és a sókereskedelem eredményeképpen fejlődött települések építészeti, kulturális, gasztronómiai örökségét bemutató 150 km-es útvonal Nyugat-Szicíliában;
- **A Humbert út** - 225 km-es írországi kulturális út a francia Humbert tábornok nyomában.

2. Melléklet

Az ET által már kiválasztott témakörök listája:

• A zarándokutak

- Szent Jakab út (október 1987, 2004 június óta az Európa Tanács elismerte mint „Fő kulturális útvonal“)
- Via Francigena (május 1994, 2004 december óta az Európa Tanács elismerte mint „Fő kulturális útvonal“)

• Történelmi és mesebeli személyek

- Mozart útvonal (1990, 2004 június óta az Európa Tanács „Fő kulturális útvonal“ elismervénye)
- Schickhard-útvonal (1992 április, 2004 június óta az Európa Tanács elismerte mint „Fő kulturális útvonal“)
- Szent Márton, európai személyiség, az osztozás szimbóluma (2005 március, 2005 szeptember óta az Európa Tanács elismerte mint „Fő kulturális útvonal“)

• Szerzetesség hatásai

- A Ciszterciék útvonala (1990)
- Clunyi szerzetesrendek Európában (2004 május, 2006 június óta az Európa Tanács elismerte mint „Fő kulturális útvonal“)

• A kelták (1990)

• Vikingek és normannok, európai örökség

- A viking útvonalak (1992, 2004 december óta az Európa Tanács elismerte mint „Fő kulturális útvonal“)

• Katonai erődítmények Európában

- Wenzel és Vauban útvonal (1995, 2004 június óta az Európa Tanács elismerte, mint „Fő

kulturális útvonal“)

- **Az Al-Andaluz örökség** (1997 április, 2004 június óta az Európa Tanács elismerte, mint „Fő kulturális útvonal“)

- **A kasztíliai nyelv útja és elterjedése a Földközi-Tenger medencéjében : a szefárdok útjai**

(2002 június, 2004 június óta az Európa Tanács elismerte, mint „Fő kulturális útvonal“)

- **Európai Zsidó örökség** (2004 május, 2005 december óta az Európa Tanács elismerte, mint „Fő kulturális útvonal“)

- **Ipari örökség**

- A vas útja a Pireneusokban (2004 május, 2004 december óta az Európa Tanács elismerte, mint „Fő kulturális útvonal“)

- **Az olívafa útja** (március 2005, 2006 május óta az Európa Tanács elismerte, mint „Fő kulturális útvonal“)

- **Életművészetek, európai azonosságtudat**

- Les transversales (1994)

- Az ifjúság színháza (1995)

- A művészet centruma (2000)

- **Vidéki települések**

- Építészet határok nélkül (1987 október, 2004 június óta az Európa Tanács elismerte mint „Fő kulturális útvonal“)

- Vidéki települések a Pireneusokban (2002)

- **A föníciaiak útjai** (1994 május)

- **A cigányok** (1994 május)

- **A humanizmus** (1994 május)
- **Észak fényei** (1997 április)
- **A nagy felfedezések európai városai** (1993)
- **A Barokk** (1988)
- **A selyem és textília európai útvonala** (1988)
- **Európai népszokások és ünnepek** (1997 április)
- **A könyv és az írás** (1999 december)
- **Európai vándorlás öröksége** (2004 május)
- **Hanzavárosok, utak és emlékek** (1992, 2004 december óta az Európa Tanács elismerte mint „Fő kulturális útvonal“)
- **Parkok és kertek – a táj** (1992, 2004 december óta az Európa Tanács elismerte, mint „Fő kulturális útvonal“)
- **Via Regia** (2005 március, az Európa Tanács elismerte mint „Fő kulturális útvonal“, de a dátum még nem meghatározott)

3. Melléklet

1. Mióta működik a tematikus út?
2. Ki a célcsoport?
3. Hogyan képzelték el az út működését?
4. Hogyan reklámozzák a tematikus utat?
5. Mennyire fontos, ha külföldi mintákra építenek?
6. Jelenleg az elvárásoknak megfelelően működik-e az út?
7. Mennyire fejlett a helyi turisztikai infrastruktúra?
8. Az eddigi tapasztalatok során mit tud mondani a keresletről?
9. Hogy fogadták a helyi lakosok az utat és milyen a velük való együttműködés?
10. Milyen jövőbeli terveik vannak az utakkal kapcsolatosan?
11. Véleményük szerint mit jelent az illető tematikus út a romániai turizmus fejlődésében?

4. Melléklet

A Keleti Transz-Balkán Kulturális Folyosó térképe (forrás: www.seccorridors.eu)

5. Melléklet

A Nyugati Transz-Balkán Kulturális Folyosó térképe (forrás: www.seccorridors.eu)

6. Melléklet

A Dunai kulturális folyosó térképe (forrás: www.seecorridors.eu)

7. Melléklet

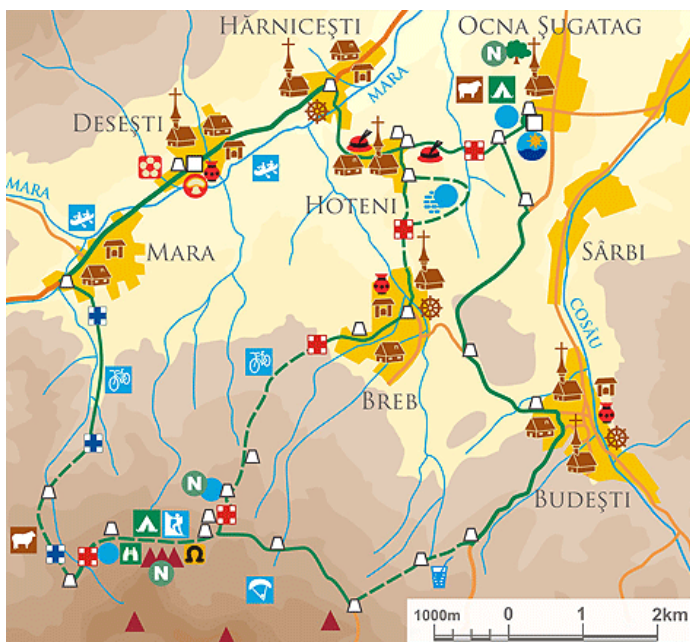

A Via Pontica kulturális folyosó térképe (forrás: www.seecorridors.eu)

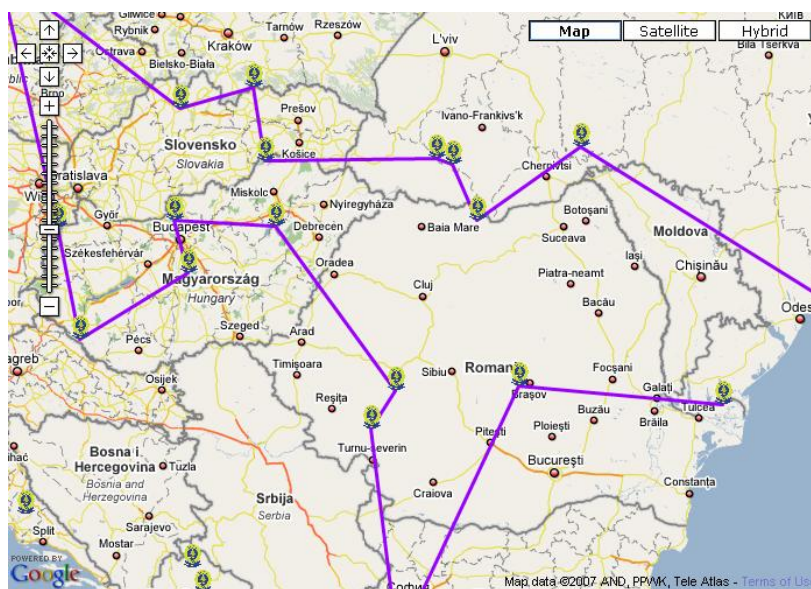

10.Melléklet

A Máramarosi Örökség Út térképe (forrás: www.maramuresgreenways.ro)

11.Melléklet

A Közép- Pán-Európai Út térképe (forrás: www.touringnature.com)